Ferenc Rakoczi II Transcarpathian
Hungarian College of Higher Education

Challenges and Effects of Crisis Situations on Education

2024

SELECTED PAPERS

Berehove,
30-31 March 2023

International Academic Conference

AnyScanner

ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ЗУМОВЛЕНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ УМОВАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 30–31 березня 2023 року

Збірник наукових праць

KRÍZISHELYZETEK HATÁSA ÉS KIHÍVÁSAI AZ OKTATÁSBAN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2023. március 30–31.

Tanulmánykötet

CHALLENGES AND EFFECTS OF CRISIS SITUATIONS ON EDUCATION

International Academic Conference
Berehove, 30–31 March, 2023

Selected papers

AnyScanner

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ

ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ЗУМОВЛЕНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ УМОВАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 30–31 березня 2023 року

Збірник наукових праць

ЗУІ ім. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ
Берегове
2024

AnyScanner

УДК 370:061.3
В 41

Збірник наукових праць містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування», яка відбулася 30–31 березня 2023 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ.

Рекомендовано до видання у друкованій та електронній формі (PDF)
рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ
(протокол №1 від «25» січня 2024 року)

Підготовлено до видання кафедрою педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти спільно з Видавничим відділом Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ

За редакцією:
Емьовке Бергхауер-Олас, Єва Гуттерер, Ілдіко Греба та Каталін Поллої

Технічне редагування та верстка: *Олександр Добош, Ласло Веждел та Вівієн Товт*
Коректура: *Ільдіко Гріца-Варцаба, Ілдіко Греба та Катерина Лізак*
Дизайн обкладинки: *Вівієн Товт*
УДК: *Бібліотека ім. Опацої Чере Яноша при ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ*

Відповідальний за випуск:
Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

Матеріали наукового видання рецензовані Науковою радою міжнародної науково-практичної конференції.

За зміст наукових праць відповідальність несуть автори.

Проведення конференції та друк видання здійснено за підтримки уряду Угорщини.

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY TÁMOGATÁSÁVAL
MINISZTERELNÖKSÉG NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG
BETHLEN GÁBOR Alap

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)
Друк: ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Карпатської України 36, м. Ужгород, 88006. Електронна пошта: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (палітурка)
ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© Автори, 2024
© Редактори, 2024
© Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ, 2024

AnyScanner

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

KRÍZISHELYZETEK HATÁSA ÉS KIHÍVÁSAI AZ OKTATÁSBAN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2023. március 30–31.

Tanulmánykötet

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Beregszász
2024

AnyScanner

ETO 370:061.3
K-95

A kiadvány a 2023. március 30-31-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszéke által rendezett *Krízishelyzetek hatása és kihívásai az oktatásban* című nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások szerkesztett anyagát tartalmazza.

Nyomtatott és elektronikus formában (PDF-fájlformátumban) történő kiadásra javasolta
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2024. január 25., 1. számú jegyzőkönyv).

Kiadásra előkészítette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Részlege
és Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszéke.

Szerkesztette:
Berghauer-Olasz Emőke, Hutterer Éva, Greba Ildikó és Pallay Katalin

Műszaki szerkesztés és tördelés: *Dobos Sándor, Vezsdel László és Tóth Vivien*
Korrektúra: *Gricza-Varcaba Ildikó, Greba Ildikó és Lizák Katalin*
Borítóterv: *Tóth Vivien*
ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felel:
Dobos Sándor (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlegének vezetője)

A kötetben található tanulmányokat a konferencia Tudományos Tanácsa lektorálta.

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A konferenciát és a kiadvány megjelentetését
Magyarország kormánya támogatta

Készült a Magyar Kormány Támogatásával
Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkárság

Bethlen Gábor Alap

Kiadó: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90 202, Beregszász, Kossuth tér 6. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)
Nyomdai munkálatok: „RIK-U" Kft. (cím: 88 006 Ungvár, Kárpáti Ukrajna u. 36. E-mail: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (keményfedelű)
ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© A szerzők, 2024
© A szerkesztők, 2024
© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2024

AnyScanner

FERENC RAKOCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE
OF HIGHER EDUCATION

CHALLENGES AND EFFECTS OF CRISIS SITUATIONS ON EDUCATION

International Academic Conference
Berehove, 30-31 March 2023

Selected papers

Transcarpathian Hungarian College
Berehove
2024

AnyScanner

UDC 370:061.3
K-95

The publication contains materials of the international academic conference on *Challenges and Effects of Crisis Situations on Education*, organised by the Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education and Management of Educational Institutions of the Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in Berehove on 30–31 March 2023.

Recommended for publication in printed and electronic form (PDF file format)
by the Academic Council of Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College
of Higher Education (record No. 1 of January 25, 2024)

This volume of conference materials has been prepared by
the Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education
and Management of Educational Institutions and the Division of Publishing
of Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

Edited by:
Emőke Berghauer-Olasz, Éva Hutterer, Ildikó Greba and Katalin Pallay

Technical editing and pagination: *Sándor Dobos, László Vezsdel and Vivien Tóth*
Proof-reading: *Ildikó Gricza-Varcaba, Ildikó Greba and Katalin Lizák*
Cover design: *Vivien Tóth*
Universal Decimal Classification (UDC): *Apáczai Csere János Library of Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing:
Sándor Dobos (head of the Division of Publishing of Ferenc Rakoczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education)

Selected papers were proofread by the Scientific Board
of the international academic conference.

Authors are responsible for the content of the conference materials.

**The conference and the publication of selected papers
sponsored by the government of Hungary.**

Készült a Magyar Kormány Támogatásával
Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkárság

Bethlen Gábor Alap

Publishing: Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Address: Kossuth square 6, 90202 Berehove, Ukraine. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)
Printing: "RIK-U" LLC (Address: Carpathian Ukraine Street 36, 88006 Uzhhorod, Ukraine. E-mail: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (hardback)
ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© Authors, 2024
© Editors, 2024
© Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, 2024

AnyScanner

A KONFERENCIA TUDOMÁNYOS TANÁCSA

Dr. habil. Bárczi Zsófia egyetemi docens, dékán – Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-Európai Tanulmányok Kara (Szlovákia)

Prof. Dr. Bida Olena egyetemi tanár, tanszékvezető – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszék (Ukrajna)

Prof. Dr. Csernicskó István egyetemi tanár, az MTA tagja, rektor – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Ukrajna)

Dr. Grabovac Beáta rendkívüli egyetemi tanár – Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar (Szerbia)

Prof. Dr. med. Grezsa Ferenc címzetes egyetemi tanár – Károli Gáspár Református Egyetem, Pszichológiai Továbbképző Központ (Magyarország)

Dr. habil. Hanák Zsuzsanna egyetemi docens, intézetvezető – Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Pszichológia Intézet (Magyarország)

Dr. habil. Híves-Varga Aranka egyetemi docens, intézetvezető – Pécsi Tudományegyetem, Neveléstudományi Intézet (Magyarország)

Prof. Dr. Komár Olga egyetemi tanár – Pavlo Ticsina Umányi Állami Pedagógiai Egyetem, Az Elemi Iskolai Oktatás Módszertana és Innovációs Technológiák Tanszék (Ukrajna)

Dr. habil. Lidia Marszałek – Mazóviai Akadémia, Plock (Lengyelország)

Dr. Orosz Ildikó főiskolai docens, elnök – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Ukrajna)

Prof. Dr. Osadchenko Inna egyetemi tanár – Nemzeti Bioerőforrás- és Természetgazdálkodási Egyetem, Szociális Munka és Rehabilitáció Tanszék (Ukrajna)

Prof. Dr. Prima Raisza egyetemi tanár – Leszja Ukrajinka Volinyi Nemzeti Egyetem, Az Elemi Iskolai Oktatás Elmélete és Módszertana Tanszék (Ukrajna)

Prof. Dr. Pusztai Gabriella egyetemi tanár, az MTA tagja, intézetvezető – Debreceni Egyetem, Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet (Magyarország)

Prof. Dr. Tóth Péter egyetemi tanár – Selye János Egyetem, Neveléstudományi Tanszék (Szlovákia)

AnyScanner

НАУКОВА РАДА КОНФЕРЕНЦІЇ

Барці Жофія, доктор габілітований, доцент, декан факультету центральноєвропейських студій Університету Костянтина Філософа в Нітрі (Словакія)

Біда Олена Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ (Україна)

Ганак Жужанна, доктор габілітований, доцент, директор інституту психології Католицького університету імені Кароля Естергазі (Угорщина)

Гівеш-Варга Аранка, доктор габілітований, доцент, директор інституту освітніх, педагогічних наук Печського університету (Угорщина)

Грабовац Беата, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальних і гуманітарних наук Новосадського університету (Сербія)

Грежа Ференц, психіатр, професор інституту післядипломної психологічної освіти Реформатського університету імені Гашпара Каролі, Інститут психології (Угорщина)

Комар Ольга Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Україна)

Маршалек Лідія, доктор габілітований, професор Мазовецької академії в Плоцьку (Польща)

Орос Ільдіко Імріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, президент Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ (Україна)

Осадченко Інна Іванівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Україна)

Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки (Україна)

AnyScanner

Пустаі Габріелла, доктор педагогічних наук, професор, член Угорської академії наук (УАН), директор інституту освіти і культури Дебреценського університету (Угорщина)

Товт Петер, доктор педагогічних наук, професор кафедри освітніх, педагогічних наук Університету імені Яноша Шеє (Словаччина)

Черничко Степан Степанович, доктор гуманітарних наук, професор, член Угорської академії наук (УАН), ректор Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна)

AnyScanner

SCIENTIFIC COUNCIL OF THE CONFERENCE

Zsófia Bárczi, DSc, professor, dean – Constantine the Philosopher University in Nitra, Fakulte stredoeurópskych štúdií (Slovakia)

Olena Bida, DSc, professor, head of department – Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education and Management of Educational Institutions (Ukraine)

István Csernicskó, DSc, professor, full member of the Hungarian Academy of Sciences (MTA) rector – Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Ukraine)

Beáta Grabovac, PhD, associate professor – University of Novi Sad, Hungarian Language Teacher Training Faculty, Faculty of Social and Human Sciences (Serbia)

Ferenc Grezsa MD, honorary professor – Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary, Institute of Psychology (Hungary)

Zsuzsanna Hanák, DSc, professor, director of institute – Eszterházy Károly Catholic University, Institute of Psychology (Hungary)

Aranka Híves-Varga, DSc, professor, director of institute – University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Hungary (Hungary)

Olha Komar, DSc, professor, head of department – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Department of professional methods and innovative technologies in primary school (Ukraine)

Lidia Marszałek, DSc, professor – Akademia Mazowiecka w Płocku (Poland)

Ildikó Orosz, PhD, associate professor, president – Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Ukraine)

Inna Osadchenko, DSc, professor – National University of bioresources and nature management of Ukraine, Department of social work and rehabilitation (Ukraine)

Raisa Prima, DSc, professor, head of department – Lesya Ukrainka Volyn National University, Department of Theory and Methodology of Primary Education (Ukraine)

Gabriella Pusztai, DSc, professor, full member of the Hungarian Academy of Sciences (MTA) director of institute – University of Debrecen, Institute of Educational Studies and Cultural Management (Hungary)

Péter Tóth, DSc, professor – J. Selye University, Faculty of Education (Slovakia)

SCAN AnyScanner

TARTALOM / ЗМІСТ / CONTENT

Empirikus és neveléstörténeti kutatások eredményei / Результати емпіричних та історико-педагогічних досліджень / Results of empirical and educational historical research 19

Boldizsár Boglárka – Cseri Kinga – Sipos Judit: MAGYAR ÉS SZLOVÁK EGYETEMISTÁK TANULÁSI ÉS ÉLETVITELI VÁLTOZÁSAINAK VIZSGÁLATA A VILÁGJÁRVÁNY IDEJÉN 21

Csoóri Zsófia: A KÁRPÁTALJAI TANÍTÓKÉPZÉS SZERVEZÉSI ÉS PEDAGÓGIAI ALAPJAI A CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG IDEJÉN (1919–1938) 35

Inántsy-Pap, Ágnes – Szilágyi, Barnabás: THE SEARCH FOR GREEK CATHOLIC IDENTITY THROUGH UPBRINGING AND EDUCATION 47

Kinczerová Adriana – Szabó L. Dávid: A PANDÉMIA HATÁSA AZ ERASMUS+ MOBILITÁSOKRA A SELYE JÁNOS EGYETEMEN 55

Molnár, Nikoletta: TEACHER-STUDENT COMMUNICATION CHARACTERISTICS AND THE CRISIS SITUATION 67

Pallay Katalin – Nagy-Füzesséry Bernadett: A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA ÉS AZ UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM MAGYAR HALLGATÓI KÖZÖTTI TÁRSAS KAPCSOLATOK ÖSSZEHASONLÍTÁSA ÉS EZEK HATÁSA A KÉT INTÉZMÉNY HALLGATÓINAK EREDMÉNYESSÉGÉRE 77

Szabó L. Dávid – Sýkora Hernády Katalin: A KOMMUNIKÁCIÓS KOMPETENCIA MEGJELENÉSE A SZLOVÁKIAI ÉS A MAGYARORSZÁGI ÁLTALÁNOS ISKOLÁS OLYAN PEDAGÓGIAI DOKUMENTUMOKBAN, AMELYEK A DUALIZMUS KORSZAKÁVAL FOGLALKOZNAK 101

Szalay Ignác: A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ELŐTTI MAGYAR KÖZÉPISKOLAI TÖRTÉNELEMKÖNYVEK ILLUSZTRÁCIÓI 111

Varga, Aranka: VULNERABLE GROUPS IN CRISIS SITUATIONS: HOW TO SUPPORT ROMA STUDENTS' COPING STRATEGIES 119

Vincze Tamás András: MAGYAR ARISZTOKRATA HÖLGYEK PEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉGE A XX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN 129

SCAN AnyScanner

Oktatásszervezési és távoktatási tapasztalatok / Досвід організації освітнього процесу та дистанційного навчання / Educational management and distance learning experiences 137

Andl, Helga – Laki, Tamásné: "WE ARE IN THIS TOGETHER" – DISTANCE LEARNING EXPERIENCE IN SMALL SCHOOLS IN A PANDEMIC IN SPRING 2021 139

Андрусик Павло: ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ 151

Bernhardt, Renáta: SECONDARY SCHOOL STUDENTS' VIEWS ON DIGITAL EDUCATION IN RELATION TO ON-LINE OPPORTUNITIES IN HIGHER EDUCATION 157

Чичук Антоніна – Кучай Олександр – Гуттерер Єва – Візавер Вікторія: НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ І ВОЄННОГО СТАНУ 167

Dezső, Renáta Anna: "ALL'S WELL THE END'S WELL"? CHALLENGES AND LESSONS LEARNT OF AN INTERNATIONAL PEDAGOGY BACHELOR PROGRAM INTRODUCED IN THE MIDDLE OF THE COVID 19 PANDEMIC 173

Dudás János – Holovács József: ONLINE INFORMÁCIÓS RENDSZER KÉSZÍTÉSE AZ OKTATÁSI FOLYAMATOK ADMINISZTRÁLÁSÁRA A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA RÉSZÉRE 183

Furcsa, Laura: PERCEIVED BENEFITS OF ONLINE ORAL EXAMINATIONS AT UNIVERSITIES 191

Fábián Márta – Bárány Erzsébet – Lechner Ilona – Huszti Ilona: A RÁKÓCZI-FŐISKOLA HALLGATÓINAK ATTITŰDJE A (NYELV)TANULÁSHOZ A TÁVOKTATÁS SORÁN 199

Kecskés Judit: KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK A MAGYAR ALAPSZAKOS KÖZÖS KÉPZÉS FINNUGOR NÉPEK ÉS NYELVEK C. TÁRGYÁNAK OKTATÁSÁBAN 215

Magyar, Ágnes: HOW HAVE SECONDARY SCHOOL STUDENTS EXPERIENCED DIGITAL WORK SCHEDULES? 225

Prescott-Pickup, Francis J.: DISTANCE LEARNING DURING THE COVID-19 PANDEMIC: THE EXPERIENCE OF STUDENTS IN A LARGE HUNGARIAN UNIVERSITY 235

Прядко Олександр: ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 247

AnyScanner

Oktatástechnológiai innovációk / Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі / Innovative educational technologies 251

Árva, Valéria – Márkus, Éva – Trentinné Benkő, Éva: APPLICATION OF EARLY LANGUAGE TEACHING METHODOLOGY IN DIGITAL EDUCATION. A RESEARCH PROJECT BY THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES AND THE FACULTY OF PRIMARY AND PRESCHOOL EDUCATION, EÖTVÖS LORÁND UNIVERSITY 253

Baksa Adrien – Sztojka Miroszláv: A PROBLÉMAMEGOLDÓ GONDOLKODÁS TANÍTÁSA-TANULÁSA MATEMATIKAÓRÁN 267

Csucska Petra – Csopák Éva: AZ OLVASÁS IRÁNTI ATTITŰD VIZSGÁLATA AZ ESZENYI BÁZISISKOLA ALSÓ TAGOZATOS TANULÓINAK KÖRÉBEN 275

Jaskóné Gácsi, Mária: GAMIFICATION – TESTS OF STRENGTH IN THE DIGITAL SPACE FROM AN EDUCATOR'S PERSPECTIVE 283

Gonda, Zsuzsa: THE FEATURES OF TEACHING METHODS IN ONLINE HUNGARIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS DURING PANDEMIC 295

Йокоб Андрея: РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ 307

Molnár, Ákos – Prisztóka, Gyöngyvér: THE POSSIBILITY OF A NEW TREND IN THE TEACHING OF PHYSICAL EDUCATION IN SCHOOLS 313

Nagy Béla: A GENETIKA ONLINE OKTATÁSÁNAK SAJÁTOSSÁGAI 327

Nagy-Kolozsvári, Enikő – Fábián, Márta – Huszti, Ilona: USING GAMES IN THE YOUNG LEARNER ENGLISH CLASSROOM IN TRANSCARPATHIA 333

Papp, Beáta: HUNGARIAN-ITALIAN BILINGUAL EDUCATION IN THE LIGHT OF PUBLIC EDUCATION POLICY 343

Papp Gabriella: ONLINE FELÜLETEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA OKTATÁSSZERVEZÉS ÉS E-TESZT SZERKESZTÉSE CÉLJÁBÓL 351

Tadeyeva Maria – Tadeyev Petro – Pávlovics Judit: INNOVÁCIÓS TECHNOLÓGIÁK FEJLŐDÉSE A TEHETSÉGGONDOZÁSBAN 359

AnyScanner

Szabó L. Dávid: A KOMMUNIKÁCIÓS KOMPETENCIA DIGITÁLIS FELADATOKKAL VALÓ FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA 7. ÉVFOLYAMÁN A DUALIZMUS KORSZAKÁNAK TANÍTÁSAKOR 367

Az ukrajnai oktatás helyzete a pandémia és a háborús körülmények között / Стан освіти в Україні в умовах пандемії та війни / The educational situation in Ukraine during the pandemic and war 379

Борисьонок Максим: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 381

Васютіна Тетяна: ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 013 «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» 387

Височан Леся: ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ "Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ" У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 395

Джанда Галина: ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 401

Дзямко Вікторія – Дзямко Віталій: ТРАНСФОРМАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД ЗДІЙСНЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ 405

Золотаренко Тетяна: ДОСВІД ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У НОРВЕГІЇ 411

Кіт Галина: НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ОРІЄНТАЦІЯ НА ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 417

Коломієць Дмитро – Івашкевич Євген – Тертична Таїсія: РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ 425

Лазаренко Наталія – Коломієць Алла – Жовнич Олеся: МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ 431

Орос Ільдіко – Біда Олена – Кучай Тетяна: ОСВІТА В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ І НАСЛІДКІВ ПАНДЕМІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 435

AnyScanner

Осередчук Ольга: ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСТВА ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ З МЕТОЮ ЯКІСНОГО МОНІТОРИНГУ 443

Силадій Іван – Маринець Надія: ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ГЛОБАЛЬНОГО ВИМІРУ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ 449

Хижняк Інна: ПРОБЛЕМАТИКА НАУКОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 455

Чопак Єва: МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 463

Щука Галина: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ЗА ВИБОРОМ 469

Inklúzió – lelki egészség – egészségtudatosság – perspektívák / Інклюзія – психічне здоров'я – усвідомлене ставлення до здоров'я – перспективи / Inclusion – mental health – health awareness – perspectives 477

Атрощенко Тетяна: ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ 479

Berghauer-Olasz Emőke: MENTÁLHIGIÉNÉS TÁMOGATÓ CSOPORT LEHETŐSÉGEI A FELSŐOKTATÁSBAN 485

Biró Brigitta: RAJZFEJLŐDÉSI SAJÁTOSSÁGOK ÓVODÁS- ÉS KISISKOLÁSKORBAN 497

Bús Ágnes – Bús Éva – Kovács-Bogya Tünde – Szántainé Baráth Anita: SZEREPKONFLIKTUSOK A FELSŐOKTATÁSBAN A PANDÉMIA IDEJÉN 507

Ceglédi Tímea – Fekete Dorottya – Pusztai Gabriella: ÉRTÉKEK A REZILIENS PEDAGÓGUSOK ÉLETÚTJAIBAN 517

Csehil Anikó: TESTI ÉS LELKI EGÉSZSÉG, SPORTOLÁSI SZOKÁSOK A FŐISKOLAI CAMPUSON A PANDÉMIA IDŐSZAKÁBAN 523

Erdei, Róbert: A PROGRAMME TO FOSTER RESILIENCE AMONG KINDERGARTEN CHILDREN 531

Греба Ілдіко – Шелельо Тетяна – Гаврилюк Ілона: БУЛІНГ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТА ВПЛИВ РІЗНИХ ФАКТОРІВ НА ЙОГО РОЗВИТОК 539

AnyScanner

Hanák Zsuzsanna: ÁLLAPOT- ÉS VONÁSSZORONGÁS VIZSGÁLATA EGYETEMI HALLGATÓK KÖRÉBEN.....545

Kiss Magdaléna: TANÁRI ATTITŰD A VAKOK OKTATÁSÁBAN.....553

Kondé Zoltán – Kovács Judit: A COVID-TAPASZTALATOK ÖSSZEFÜGGÉSE A COVIDDAL KAPCSOLATOS IMPLICIT BEÁLLÍTÓDÁSOKKAL.....561

Kós Nóra: KRÍZISHELYZETBEN ADÓDÓ TRAUMA TERÁPIÁJA.....571

Lestyán Erzsébet: KRÍZISHELYZETEK MEGOLDÁSA PEDAGÓGIAI MÓDSZEREKKEL 579

Михайлович Кристина: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ УГОРЩИНИ.....587

Пісняк Валентина: ІНКЛЮЗІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ЯК ПІДТРИМАТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ.....593

Sándor Zita: COVID–19-JÁRVÁNY MEGÉLÉSE ÉS BIOPSZICHOSZOCIÁLIS HATÁSA EGYETEMI HALLGATÓK KÖRÉBEN.....599

Simon Gabriella: AZ ONLINE OKTATÁS HATÁSAI A PANDÉMIA ALATT, LEHETŐSÉGEINK.....615

Sütő Éva: TÁPLÁLKOZÁSI SZOKÁSOKAT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK KISISKOLÁSKORBAN A PANDÉMIA IDEJE ALATT.....625

Sýkora Hernády Katalin – Horváth Kinga – Pribék László – Szabó L. Dávid: A TÁVOKTATÁS HATÁSA A TANÁRI ÉNHATÉKONYSÁGRA..... 635

AnyScanner

VULNERABLE GROUPS IN CRISIS SITUATIONS: HOW TO SUPPORT ROMA STUDENTS' COPING STRATEGIES[1]

Varga, Aranka

University of Pécs
varga.aranka@pte.hu

Abstract

Crises occurring in each life-stage, are unavoidable conditions for personality development, as crisis is a natural part of human life. However, there are crises which are caused by unexpected life events, threatening or painful situations. Since the course of each crisis affects the individual's later life, the strategies used to cope with it are essential. Vulnerable groups are more exposed to situations leading to crisis, and they also need special attention and equitable support for a positive outcome. From among vulnerable groups, the presentation discusses Roma students in different life situations. Relying on research results, obstacles to their educational success are explored, and conditions leading to their resilient life paths are in the focus. The presentation covers extraordinary situations, such as war and the pandemic, presenting the difficulties that particularly affect Roma students. In addition, recent data are presented that numerically indicate that the phenomenon of early school leaving affects Roma students excessively. In the presentation, twenty-year long research will be covered, that accompanies Roma people into their adulthood, who grew up in segregated villages. Through their stories, we can learn about life situations full of obstacles and identify individual and social strategies that helped them resolve all these crises. Also, the result of a study examines successful coping mechanisms that aids individuals who deal with difficult situations and it points towards supporting factors of resilience. Analyzing the life path of Roma university students, the importance of psychological and social capital and the supportive power of an inclusive environment become transparent. Finally, the

[1] The paper is based on the plenary lecture given at the International Conference at the Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian College in Berehovo on 30 March. This study was funded by the National Research, Development and Innovation Office, Hungary, SZKF-11-2021, and by the Research Program for Public Education Development of the Hungarian Academy of Sciences. The funding supported the research of the "Educational Opportunities" Research Group.

AnyScanner

first results of an ongoing research and development are presented. Mentoring programs of ten small schools in Hungary are introduced, where teachers help Roma students from small villages to choose successful career paths. The program exemplifies how dedicated educators working with students in a mentoring role achieve the prevention of dropout among disadvantaged Roma students and the development of their ability to cope with difficulties.

The study focuses on Roma pupils from vulnerable groups in different life situations. Two crisis situations – pandemic and war – especially highlight the increasing disadvantages. In addition, by looking at everyday situations, it explores the following questions, based on research findings; what are the barriers to school success for Roma pupils and what conditions lead to resilient life paths?

Difficulties in crisis situations

A crisis is a situation in life when the psychological balance of the individual is threatened. Confronting and resolving the situation becomes a priority for the individual, but the problem cannot be avoided or resolved (Kaplan 1970). There are longer-term crises, associated with specific life stages, which are an inevitable condition of personal development and a natural part of human life. Erikson (1968) describes the characteristics and possible outcomes, positive or negative, of the eight stages of human development. Development and the crises that accompany it are influenced by biological, psychological, and social factors and accompany the individual from birth to death. Beyond these, however, there are crises caused by unexpected life events, threatening or painful situations. The threatening circumstance leading to a crisis are most often external, often in the form of an unexpected event. This can be the loss of a loved one or a surrounding war. The crisis causes the individual to feel threatened and hopeless. As the course of any crisis may affects the individual's later life, it is important to know how to cope with it. Vulnerable groups are more exposed to situations that lead to crisis, and they also need special attention and equitable support to ensure a positive outcome.

Vulnerable groups include people with disabilities, people with social disadvantages, minority groups and refugees, at the same time gender and age differences can also increase vulnerability. The situation of people in vulnerable groups is strongly influenced by the attitudes and culturally rooted norms of the social environment and the way in which equitable support is provided. If a person is vulnerable in more than one way, his or her disadvantages can multiply and become permanent. In the resulting intersectional situation, group effects intersect and are difficult to disentangle (Collins 1990, Asumah & Nagel, 2014).

AnyScanner

Emphasizing two disconcerting situations of our time - pandemic and war - we explore what opportunities Roma youth have, highlighting the difficulties they face in particular. Kende and colleagues (2021) explored the experience of digital education for disadvantaged pupils in Hungary during the first phase of the Covid '19 pandemic. A high proportion of disadvantaged pupils examined in this study were Roma. The study used an online questionnaire completed by teachers (N 425) and interviews with school leaders and NGO leaders. They found that a higher proportion of disadvantaged (including Roma) pupils were excluded from digital education. "Lack of adequate learning space and skills for independent learning were cited by teachers as fundamental barriers in higher rate than the lack of internet access and ICT tools. The situation of disadvantaged and Roma pupils living in rural areas seems particularly worrying. Where there was no disconnection between the school and the pupils, digital education was still not delivered for the reasons outlined above; disadvantaged pupils often received only paper-based weekly lessons and assignments. Without parental support, they were probably unable to learn and develop properly during this period." (Kende et al. 2021, 93)

During the period of war in Ukraine since the beginning of 2014, several reports (ADC Memorial 2022) have been produced to monitor the situation of the Roma minority in the conflict zone. These include a human rights report and a photo report, which provide a detailed and illustrative account of the particularly difficult situation of the Roma group in the war zone. Many could not leave the settlements directly affected by the war without money and documents, or if they did, they left without anything. Roma who left the country because of the war often faced xenophobia and prejudice in the countries where they arrived, in addition to the difficulties of life in general as refugees. Several NGOs in Hungary have been working to provide adequate accommodation and care for Roma arriving from Ukraine. Romaversitas in Hungary has launched a program for educational inclusion for Roma refugee children in Ukraine, working with several NGOs.

Everyday failures and successes

In addition to the exceptional situations described above, there are other phenomena that put pupils from vulnerable groups at particular risk. Early school leaving is a lifelong decision that affects Roma pupils in multiple ways. The official definition of early school leaving is those aged 18-24 who do not have upper secondary education (ISCED level 3, vocational or baccalaureate) and are not in education or training. Early school leaving (ESL)

AnyScanner

as dop-out is used as a status, an event, and a process. It is a status because the individual does not continue the educational pathway and does not obtain qualification. It is an event because there is a specific time and an action when it happens. Process, because it is usually not linked to a single moment in time but a combination of several factors contribute to it. Analyses looking for the causes of early school leaving (Lyche 2010, De Witte et al. 2013, González-Rodríguez et al. 2019) have categorized factors at the individual, peer, family and school level, whose combined effect is the determining factor. Some causes are stronger than others, such as absenteeism, low school performance, peer role, family structure, economic status, and emotional background. In addition, it can also be found that certain social groups are generally more at risk of dropping out (due to their family background, ethnicity) (Fehérvári et al. 2022). In the long and multi-factorial process of school disengagement and drop-out, a distinction can be made between 'pull' and 'push' effects. Pull effects may be related to labor market opportunities and the low prestige of formal education, while push effects are related to factors associated with the school system. Examples include repetition of years, segregation, premature decision making, significant differences between levels or difficulties in making transitions. At the institutional level, a poor school climate and inadequate pedagogical practices are problematic and have a repulsive effect (Imre 2016).

Our twenty-year research followed the life paths of disadvantaged Roma young people growing up in segregated settlements in Hungary, and aimed to explore their situation, ideas and opportunities at different stages of their lives (Varga,2018). We sought to find the reasons for the development of opportunity gaps through the development of their fate. Following their life trajectories from 1995 onwards, we investigated how family, community, school, and social environments determine individuals' school careers and adult prospects. We were interested to see how, after the change of regime (1989), the birth of a child at home determined life chances, what barriers or equalizing opportunities were available? We investigated the reasons along the lines of the capital accumulation (Berry 1974, Adler 1975, LaFromboise & Gerton 1993) specificities of bicultural socialization in Hungarian Roma communities. The monolingual Roma families of a settlement in the Northern Great Plain and the bilingual Boyash Gypsy community of a small village in the South Transdanubian region of Hungary exemplify the difficulties in coping with the combination of a segre-

AnyScanner

gated village environment, poverty and exclusion due to minority group membership. We had assumed greater difficulties and lesser successes at all points in the life course of the Roma people studied, but we had not anticipated that over time we would see such a wide gap between the life chances of the two Roma communities. Our questionnaire and interview data were collected at milestones in the life course (school entry, school transition, adulthood) where it was possible to capture differences in opportunities with their underlying causes, positive or negative. Building on this, we have seen that successful bicultural socialization is associated with longer schooling if embedded in an inclusive environment (Varga 2015). An inclusive environment is based on an equal opportunities approach and argues that minority groups lack capital. Indeed, minority communities possess capitals (aspirational, familial, social, navigational, linguistic, resilient) that members of these groups can mobilize to survive (Oliver & Shapiro 1995). The intertwining and interdependence of community capitals (Yosso 2005) and equitable external supports (Varga 2015) also affects the success and mobility of the minority group, as we experienced in the South Transdanubian community of our research. The mobilization of Roma community resources and cooperation with the helpers and organizations working in the settlement for decades resulted in successful coping with the difficult situation and resilience for both individuals and the community. The lack of all these was also revealed in the other settlement studied - in the North of the Great Plain - where we found a resurgence of poverty and school drop-out. While in one of the settlements schooling and with-it social mobility started to take off at a level that exceeded both the parents' education and the Roma average, in the other settlement the examined individuals' educational levels barely exceeded the parents' education, and stayed far below the national and Roma averages.

The reasons for early school leaving in the two Roma communities studied are shown in Table 1 and are in line with prior literature. Where community capital and external support coincided (South Transdanubian community), fewer Roma started families early, more continued their education and were more willing to start school again despite dropping out. In contrast to the Northern Great Plain community, where early family formation as a 'pull effect' was associated with a lack of school support (a 'push effect'). The fact of early school leaving reflects the lack of community and external support resources.

AnyScanner

Table 1. Causes of Roma drop-outs in the survey (Source: Varga, 2018)

			Accessible school path	Drop-out, but successful restart	Reasons for early school leaving			
					Poverty has prevented him from continuing his education	Family problem/ employment	Starting a family/ having children	Behavior/ learning problems
Roma community in South Trans-danubia (N:17)	Men	9	2	2	1	2	0	2
	Women	8	4	1	1	0	2	0
	all	**17**	**6**	**3**	**2**	**2**	**2**	**2**
Roma community in the Northern Great Plain (N:28)	Men	18	3	0	2	2	6	4
	Women	10	1	0	2	0	8	0
	all	**28**	**4**	**0**	**4**	**2**	**14**	**4**

An example of successful coping with difficulties, resilience (Masten 2001), is illustrated by our research among Roma students. In our study, we analyzed the life paths of university students from disadvantaged family backgrounds, most of whom came to university from Roma communities as first-generation intellectuals. They all form a community of Roma students in a Roma specialized college, helping each other to take advantage of the many forms of support offered by the organization. We were curious to know what has supported the successful school careers of those in this community. We looked for the reasons in the resources of their family environment (Yosso 2005), the support of different schools, teachers, professionals, and peer groups (cultural and social capital), and the individual's own psychological capital. *Psychological capital* focuses on factors at the personal level as conditions that fundamentally influence achievement. Its constituent elements are the positive psychological attributes of the individual, such as self-confidence (Bandura 1998), optimism (Seligman, 1998), hope (Luthans et al. 2004) and resilience (Masten 2001), which are intertwined and interact with each other. Our previous research among Roma students has also shown that psychological capital is a determinant (Varga et al. 2020). The students in the control group were further divided into three groups according to their socio-economic background, thus the results of four groups were compared. The results showed that the students had significant external and internal capital in all areas except financial capital, which was offset by the social capital pro-

AnyScanner

vided by their school and university. An important finding is that there is no difference in the supportive role of the family between Roma students and students from the highest socio-economic status control groups. This indicates that the social capital available in Roma families was mobilized and that it influenced the school path in line with external support. Students who were members of Roma student societies had high psychological capital that we could capture in interest/motivation and diligence/perseverance (Figure 1). This suggests that the external support factors for resilience were based on high self-efficacy, or that external resources became internal during successful progress. Analyzing the life paths of Roma university students revealed the importance of psychological and social capital and the supportive power of an inclusive environment.

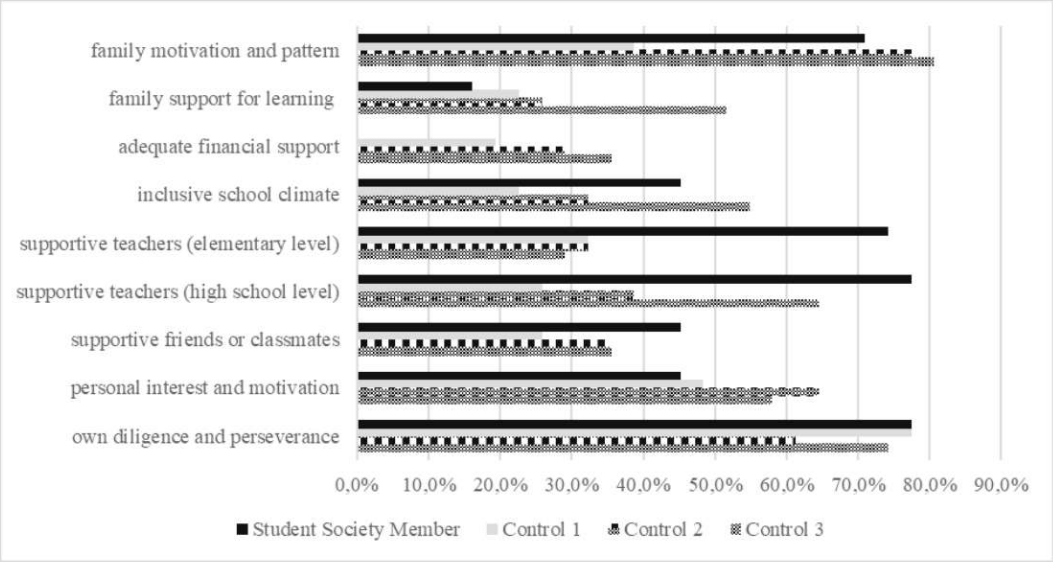

Figure 1. Factors supporting the school journey of the students surveyed (Source: Varga et al. 2023)

Closing words

Through some examples of research, we have seen that Roma students are exposed to risks in both extraordinary situations and everyday life that have a major impact on their fate. We have also seen that there are possibilities to compensate for their difficulties and to achieve individual and community resilience and mobility. This requires an inclusive environment, where the community resources of students from bicultural backgrounds can flourish, intertwined with external supports and their self-efficacy. This approach is the

AnyScanner

basis of an ongoing research and development project[2] that aims to develop successful career guidance practices for disadvantaged Roma children over a four-year process. A mentoring program has been launched in ten small schools in Hungary, where teachers, in cooperation with parents are benefiting from such support programs at Roma secondary schools and in student societies to provide a multi-faceted approach to help Roma pupils in rural areas make successful career choices. The program aims to prevent disadvantaged Roma pupils from dropping out of school and to build their resilience through community collaboration, with dedicated teachers working with students in a mentoring role.

[2] https://btk.pte.hu/en/for-educational-opportunities

AnyScanner

References

ADC Memorial (2022): Romani Voices From Hell: Discrimination, Epidemic, War https://adcmemorial.org/en/publications/romani-voices-from-hell-discrimination-epidemic-war/ (Letöltés ideje: 2023.02.20.)

ADLER, P. S. (1975): Beyond cultural identity: Reflections on cultural and multicultural man. In Samovar, L., & Porter, R. (eds.). *Intercultural communication: A Reader.* (2nd ed.) Belmont, CA, USA: Wadsworth

ASUMAH, S. N., & Nagel, M. (2014): Preface. In Asumah, S. N., & Nagel, M. (Eds.). *Diversity, Social Justice, and Inclusive Excellence – Transdisciplinary and Global Perspectives*, (pp. 9-13). New York, USA: State University of New York Press, Albany

BANDURA, A. (2008): An agentic perspective on positive psychology. In Lopez, S. J. (Ed.). *Positive psychology: Exploring the best in people* (Vol.1., pp. 167-196), Wesport, CT, USA: Grrenwood Publising Company

BERRY, J. W. (1974): Psychological aspects of cultural pluralism. *Culture Learning*, 2, 17–22.

CAPLAN, G. (1970): *The Theory and Practice of Mental Health Consultation*. Tavistock Publications.

COLLINS, P. H. (1990): *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. New York, USA: Routledge

DE WITTE, K., J., CABUS, S., THYSSEN, G., GROOT H.W., & WITTE, M. (2013): A Critical Review of the Literature on School Dropout. *Educational Research Review*, 10, 13–28

ERIKSON, E.H. (1968): *Identity: youth and crisis.* Norton & Co.

FEHÉRVÁRI, A., FELSŐ, E., BENKŐ, B., & VARGA, A. (2022): Preventív programok a korai iskolaelhagyás csökkentésére a nemzetközi szakirodalom alapján. Iskolakultúra, 32(2), 74–82

GONZÁLEZ-RODRÍGUEZ, D., VIEIRA, M. J., & VIDAL, J. (2019): Factors that influence early school leaving: a comprehensive model. Educational Research, 61(2), 214–230

IMRE, A. (2016): A korai iskolaelhagyás kérdésköre az Európai Unió szakpolitikájában. In Széll, K. (szerk.). Az Európai Unió az oktatásról – stratégiai irányok és értelmezések, (pp. 25-32). Budapest, Magyarország: OFI

KENDE, Ágnes, MESSING, V., & FEJES, J. B. (2021): Hátrányos helyzetű tanulók digitális oktatása a koronavírus okozta iskolabezárás idején. Iskolakultúra, 31(2), 76–97.

LAFROMBOISE, T., COLEMAN, H. L. K., & GERTON, J. (1993): Psychological impact of biculturalism: evidence and theory. Psychol Bull, 114(3), 395-412.

LUTHANS, F., LUTHANS, K. W., & LUTHANS, B. C. (2004): Positive psychological capital: Beyond human and social capital. Management Department Faculty Publications, 145. Business Horizons, 47(1), 45–50.

LYCHE, C. S (2010): Taking on the Completion Challenge a Literature Review on Policies to Prevent Dropout and Early School Leaving. OECD Education Working Paper No. 53.

MASTEN, A. S. (2001): Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56, 227–238.

MASTEN, A. S. (2001): Ordinary magic: Resilience processes in development. American Psychologist, 56, 227–238.

OLIVER, M. & SHAPIRO, T. (1995): *Black wealth/White wealth: a new perspective on racial inequality* (New York, Routledge)

SELIGMAN, M. E. P. (1998): *Learned optimism.* New York: Pocket Books.

AnyScanner

VARGA, A. (2015): *The theory and practice of inclusion*. Pécs: PTE BTK Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Wlislocki Henrik Szakkollégium.

VARGA, A. (2018): *A rendszerváltás gyermekei*. Pécs, Magyarország: PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Wlislocki Henrik Szakkollégium. Pécs.

VARGA, A., FEHÉRVÁRI, A. & TRENDL, F. (2023): *The Power of Community: Supporting the Learning Path of Roma University Students*. megjelenés előtt

VARGA, A., TRENDL, F. & VITÉZ, K. (2020): Development of positive psychological capital at a Roma Student College. Hungarian Educational Research Journal (HERJ) 10(3), 263-279

YOSSO, T. J. (2005): Whose Culture Has Capital? A Critical Race Theory Discussion of Community Cultural Wealth. *Race. Ethnicity and Education*, 8(1), 69–91.

AnyScanner